

Емилија Миловановић

НЕБО ЈЕ БИЛО ЗА ГВАШ

Затварајући врата на тераси, угледала сам таман облак над суседним брдом — можда су опет нешто гађали, а можда ће киша — помислила сам уносећи штафелај у собу. На шкрипу дрвених ногара по бетону — у стану испод мене утихнула је музика. Онда сам затворила спољашња врата на тераси, прислонила главу на њих и зачула како се доле затварају и спољашња и унутрашња врата. Осмехнула сам се низу дискретних подударности, узела рукопис са стола, ставила у торбу џемпер из бољих времена и изашла у ходник.

Кад се вратим, заливаћу цвеће, певушећи, све док се доле не зачује музика; кад се нагнем преко терасе, осетим мирис дувана и угледам руке најутелих прстију како надланицом додирују петуније. Одмакнем се од ограда, уђем у стан и оставим за собом отворена врата. Музика се чује сву ноћ.

Ходник је био мрачан и загушљив. Док сам се спустила низ степенице, небо се провалило. На вратима је стајало неколико људи затечених пљуском. Онда је севнуло и очи човека до мене добиле су боју мора у приобалном појасу. Потом је загрмело и кроз људе је прошао колективни дрхтај. Никада не бих имала храбрости да тако обојим људске очи, помислила сам гледајући морнара с лулом у зубима све док није окренуо главу. Онда сам видела једну нестварно белу руку како се пружа према његовом лицу — мора да је поново севнуло, човек је подигао мишицу као да се брани, очи су му блеснуле, ја сам савила главу ка торби, где је потонуо тај папир за цртање — рука која је роварила за њим била је моја. Утом се напољу разведрило, бацила сам поглед на косу пуну сунца и соли, и изашла из зграде.

Приштале су капи из живице крај пута, крошње топола се увлачиле у очи, поглед падао у баре пуне облака а кораци уједначено газили земљу и небо све док се није зачула експлозија. По цену да се претворим у кип од соли, осврнула сам се за собом. На супротном крају улице стајао је онај човек окренут према мени. Небо је побегло увис, птице се унезвериле у лету, огласили су се улични пси, комшијске мачке, живина из удаљених дворишта, онда су се зачуле још две детонације и настао је мук. Улица се преда мном издужила у мрачан ходник. Не сасвим сигурна у овај дан, наставила сам ход. Време је изгубило смисао. Препустила сам се води и текла ћутке све док се није зачуо писак локомотиве. Сетила сам се свога мужа. Кренула сам према станици. Била је пуна девојака у шареној одећи. Личиле су на моје кћери. Оне су сада на сигурном, у другој држави.

Кад сам добила прву кћер, отишла сам у село. Било је рано пролеће, дани дуги, кућа добра и стара, комшилук на одстојању. Проћи ће је то, говорио је мој муж у паузи између два пијанства, извлачећи се из куће као лопов. Свекрва је сумњичаво вртела главом и све чешће долазила да ме види. Уживала је у мом цвећу, у изворској води, у сунцу на тераси, у вешу на жици тако да сам ја све мање уживала у свом уточишту. Свекар јој је пружио друштво — жени је место крај мужа — говориле су њене кретње пуне усрдности од које ми се подизао желудац. Она га је мувала у ребра и значајно намигивала сигурна у позитиван исход моје мучнине.

Воз је ишао полако. Боје су се мешале брзином његовог кретања, као да ми односе памет. Покривала сам главу рукама, провиривала на моменте и враћала се жмурењу. Неко је неуморно притискао тубу и извлачио разне нијансе, али основна је била плава. Ултрамарин.

Изашла сам на сеоској станици. Из локомотиве је махао човек у железничкој униформи. Био је насмејан. Личио је на мог мужа. И неко друго време. И сунце које се помањало из позадине. Ветар. Све. Само су ме удаљене пруге дима враћале у стварност. Погледала сам у небо и закорачила преко моста.

Кад сам добила другу кћер, мој муж је утонуо у тихо пијанство. Није ни приметио да нас нема. Била је зима, кратки дани, возови у разним правцима учестали.

— Можда си их баш ти одвезао доле — пребацивала му је мајка. Он је трљао подочњаке питајући се шта је коме крив, и седао на воз. Једном је за њим дошао и свекар. Сунчао је повоздан кости на песку иза приколице и не бисмо га ни приметили да за њим није дошла свекрва. Опет смо сви били под истим кровом опијени причом о очувању презимена и кућног огњишта.

Кренула сам узбрдо носећи под мишком дебели рукопис. Из магле је израђала панорама града. Тражила сам погледом цвеће на својој тераси. Испод ње није било ничег. Један плави пешкир и мало ветра. А морнарска мајица?

Кад сам добила и трећу кћер, почео је рат. Приколица је остала у другој држави, заједно с морем. Кућу у селу настаниле су избеглице. Ја сам пробила плафон на стану и одселила се у поткровље. И док је свекар жалио за морем, свекрва за кућом, муж за даљинама, ја сам по поткровљу ширила пелене. Нисам ни приметила кад су се разишли да спасавају породичну имовину. Почела сам живот да гледам одозго. С првим крхким миром, свекар је добио визу за домовину, свекрва је побегла у село да чува кућу од но-

вог таласа избеглица а муж је био збуњен кратким релацијама на које је био осуђен и годинама згомиланим између нас. Све чешће је мајци помагао у пољским радовима. Ја сам пелене натезала на рамове и од поткровља правила атеље. Проћи ће је то, говорио је он својој мајци. Још би она могла да роди, причала је неко време моја свекрва а онда је ућутала.

Не разумем, говорила је моја сестра, да си почела да пишеш, то бих могла да схватим, али ово...

Неких речи не могу да се сетим, слике ми застају у грлу, па ћутим: држава губи ратове, територије, људе, углед, везе са светом, будућност — а ти ћеш изгубити мужа — опомињала ме је свекрва — али, било је већ касно.

Плаветнило испуњава простор. Далеко ће ме одвести ако се не ухватим за назначену капију. Дobar дан. Писац се смешка са своје висине. Његова је кућа на брду. Могу ли до њега да се успнем, гледа. Како да не, мени су проблем даљине. Чека ме заваљен у наслоњачу. Могао ме је пратити погледом откако сам изашла из куће. Куда је отишао морнар могла бих да га питам, али исувише држи до уметности да би умео да се шали. Да пређемо на ствар.

Понекад имам потребу да препричам свој живот неком сасвим непознатом. Али на сву срећу из навике ћутим. Човек је охол, види се од ока. Али има у њему нечег што још живот није појео и то изазива поштовање. Остварио је мој сан. Али му то, наравно, нећу рећи. Одлазим у кухињу да закувам кафу. Ви сликате? Изненађена сам, искрено. И задивљена, у сасвим пристојној мери.

Рукопис је на столу. Дакле. Старац ме гледа задовољно. Да му кажем шта мислим о његовој књизи? Ја сам само лектор и такве ме се ствари не тичу, али заиста, никад до сада нисам прочитала нешто такво. Кафа ми дрхти у руци. Излазим из кухиње са цезвом, застајем за тренутак, моја се заједљивост топи на сунцу — ово је тешка анемија — кажем себи у браду и пружам му рукопис. Старац је наглув, прво почну да отказују чула. Али ипак додајем:

— Шта ће вам слике кад већ имате све ово около?

С моје терасе поглед није тако комплексан. Ја ионако гледам унутра.

— Још сте ви млади — каже ми човек са смешком од ког обично полудим. Нико осим њих у овој земљи неће стићи да остари. Радије бих попила нешто жестоко. — Видимо се следеће недеље.

Па, добро, шта је то са његовом књигом, зашто ми не кажеш? чујем сестру како ме пита.

Неке ствари доживљавам лично, сасвим неоправдано.

Причај.

Није ми лако. Од прве до последње приче, које су сложене хронолошким редом, човек описује своје одбијање жена које су му се свиделе.

Одбијање љубави?

Или самог живота? Не знам. Осећам се прозваном.

Застајем на вратима сеоске продавнице. Полако се привикавам на полумрак. Нема струје, кажу рамена слежући се. Посматрам празне рафове. — Пецају муве, опет ће киша, каже рука спуштајући пивску флашу на пулт. Високо, на последњем рафу, под самом таваницом, стоји боца белог рума. — Је л то неки морнар заборавио? Рамена се опет слежу. Цена је од

пре рата. Ког? Свеједно, одговара ми. Храпаве руке бришу прашину и предају ми голу флашу, помало свечано. Нема новина, шире се празни дланови. Нема везе, кажем великодушно, коме је још до лоших вести.

Слуштам се полако низ брдо гледајући на град. Ведро је. Свуд око мене небо. Одуговлачим колико могу са одласком. Кад дођем кући, отворићу широм врата на тераси и зовнућу сестру. Можда јој испричам причу о морнару док будем сипала пиће. Ако не буде ведрa ноћ. Можда ноћас гађају неког другог.

Да ли сваки воз вуче облаке за собом? Буде ли се овако клацкао нећу умаћи ни овој киши. Гледам кроз прозор призоре који лагано промичу и држим боцу на крилу обема рукама, као дете.

Ветар ми дува у леђа, отвара врата пре мене и убацује у улаз хрпу лишња. Жутог. Откуд сад то, питам се, до малочас је било лето? Осврћем се за собом: топола пред зградом већ је жута, ваздух испуњен скором кишом, а небо — још га видим — небо је било... за гваш. Окренула сам се, полако, осећајући га на раменима, у свакој својој успореној кретњи, носећи га уз степенице, ослањајући се о зид. Застала сам пред вратима морнаревог стана, чула се музика, светло је већ било упаљено и танка пруга светлости се пробијала испод прага, пала ми преко ноге и пресекала корак. Наслонила сам се на зид да задржим равнотежу, раменом дотакла звоно и — врата су се отворила.

*

— Ово пиће касни већ пар година... али ти о томе ништа не знаш — кажем сестри. — Треба да се видимо. Испричаћу ти три приче: о сликару, рибару и морнару.

— Испричај ми нешто о себи, знаш од кад се нисмо чуле.

— Све је то о мени.

Било је то пар дана после његовог одласка. Он увек одлази у јесен. Те године је јесен дошла врло рано.

Обавила сам око себе џемпер и пошла према реци. Сунце се повлачило низ улицу остављајући за собом блештаве кровове, небо и врхове борова у њему с неколико белих облака у позадини. Кад би неко наишао, рекла бих му како би било лепо насликати ово небо.

Никог да се појави. Продужих према реци.

Тргох се изненада и окренух према води у коју је управо упао комад хлеба. Погледах у човека који је седео на обали. На земљи, између његових ногу лежало је пар векни од црног брашна за какве се сваког јутра тиска гомила света. Комадао је хлеб и бацао у воду у једнаким временским размацима. Потом је савио надланицу на образ и дубоко уздахнуо. Чуло се до друге обале. Онда је дохватио ранац, извадио штап и почео да га монтира. Пут ме је водио поред њега. Гледала сам у воду. Била је тамњикава. Боја јој вуче на јесен. А и моје се очи с годинама смрачују. Понекад ми је поглед тежи од олова које човек бацаује у воду. Око мрвица хлеба крај његових ногу скупљају се мрави. Столичница на којој седи од светлог је дрвета, тек огуљеног — што није вероватно — али је сасвим непостојана и зато, неопи-сива.

— То је бели бамбус — каже човек нехајно, не окрећући се. И мене мрзи да се осврнем.

Кад морнар исплови, сенке се издуже и успоре ми корак. Идем полако и размишљам о томе шта све волим на овом свету. Застајем у ходу, вадим руку из џепа и почињем да набрајам. Поглед ми лети преко њива на другој обали.

— Није лако бити сам — каже човек придижући се. Показује ми руком на столицу са које је устао и прати погледом трзај удице у води. Седам ћутке и гледам бели бамбус. Море је плаво, пуно сунца, у даљини се чује смех људи. Устајем и одлазим мимо човека.

— У ком сте је мору упецали? — питам га у пролазу. Лице му је остарило између два моја погледа. Могоао би ми бити отац. А ни ја више нисам млада.

— И ја сам сам. Откако ми је жена умрла, имам само реку.

Не окрећем главу. Не мрдам. Не постојим. — Ја нисам сама. Имам своје чекање. И осмех на лицу од кинина. Врбе се размичу и сунце пада у воду. Човек замахује штапом у сунчев зрак. Смеје се.

— Ти мислила да сам ја рибар — а ја ловим сунце — каже задовољно, повлачи штап, риба трепери као да је од злата, човек је скида са удице певушећи, ја смишљам жељу, он је убацује у кош и поново забацује у воду. Од њега светли читав предео.

— Кога сте више волели, жену или реку?

— Још си ти млада — клима он главом и наставља да пеца не осврћући се.

— Кад има сунца, човек није сам — кажем у знак поздрава. Стављам руке у џепове и полако полазим. Старост је кад сав свој живот научиш напамет.

Гледам преко воде. Иза леђа ми се спрема мрак, у кући ме чека вече. Суморни дани у низу. Ниска дугачка. Човек са штапом у руци нестаје у вечерњој измаглици. Пејсажи с друге стране реке почеће да жуте за неки дан. Потом настаје сивило.

Он ће доћи кад падне снег. Свет ће се пролепшати током његовог боравка. И кад дан почне да дужа, гаџаћу расквашеним улицама и размишљати о својој судбини. Тада дани бивају предуги, ноћи су празне, мириси тешки, а лето — далеко.

— Цео мој живот може стати у два-три реда. Кад сам отишао у војску, моја се девојка удала за пекара из наше улице. Од све сам муке помислио како то и није била љубав, чим ју је појела прва глад. И све сам то примио скоро мирно, ко да сам умро. После сам био вољан да мењам свој мир за све патње овог света, само да се вратим међу људе. Али за то је било касно.

Кад је заситила тело, пекарева жена је осетила глад у души и почела да трага за мном. Мада сам био већ далеко, није ми било склоништа, њени би ме уздаси стигли и на крај света; сустижала ме њена чежња на сваком кораку идући за мном као сенка. Нисам се освртао, ко за гробљем и грабио сам напред иако нисам тачно знао куда да идем и шта да тражим, кад сам то, што бих да нађем, већ изгубио. Живео сам, ето тако, као трава.

Моја је жена била тиха и кротка, захвална на животу који сам јој пружио — мада га је сама створила од тога што се нашло, ја нисам ни за шта био нарочито заслужан. Волео сам је с толико срца колико ми је остало а она се понашала као да јој више и не следује. Чинило ми се стално како уза се имам туђу жену па сам био обзиран и најљив што је само појачавало њену спутаност. Кад је једне хладне кишне ноћи на наша врата залупао бра-

ти човек молећи ме да му помогнем око кола, моја је жена премрла од страха. Чудио сам се, не схватајући. Она се уплашила саме себе — незнацац на нашим вратима био је њен човек. Видех да ћу огрешити душу будем ли је заустављао. И тако је отишла. Одвела је и децу са собом. А ја сам остао и без оно мало срца што сам имао.

— Рекли сте ми да Вам је жена умрла? — застајем у ходу и осврћем се према рибару. За столом у оближњој кафани већ седи моја сестра. Гледа љубопитљиво у мене и мог саговорника. Па он уопште није тако стар као што ти причаш. Окрећем јој леђа. Он се смеје.

— Нема ту шта да се прича. Касно смо се срели. Мало смо били заједно. Али, да ње није било, никада не бих могао овако мирно да седим крај реке, и да пецам.

— Никако не знам ко је ко у твојој причи — жали ми се сестра.

— Није ни важно — кажем јој и наручујем чај са румом. — И мени је требало времена да схватим.

— Причај брзо, заратиће се опет док ја не укопчам.

Смејем се. Ветар носи један жути лист с тополе право у њену чашу. Ја гледам небо. Спушта се као завеса. Не волим јесен.

— Тако је тешко. Пуно боје — каже моја сестра разнежено и тај израз дуго стоји на њеном лицу, све док јој поглед с неба не падне на мене. — Знаш шта, некад ти завидим, а понекад те жалим. Заиста не знам је ли тих пар месеци вредно читаве године!

— Не знам ни ја, али шта то вреди? Возовођа је више волео возове, морнар море, а рибар реку.

— Чекај, а сликар? Шта је са сликарем? — наваљује моја сестра.

У том тренутку нам прилази рибар и ставља неколико скобаља на сто. Одлази обавијен сопственим смехом док ми виримо у кесу. Сестра их глади врховима прстију и намешта за мртву природу. Ја вадим оловку из ташне. На брзину правим скицу, враћам рибе у кесу, завезујем је и пружам сестри.

— Ево ти вечера.

— А ти?

— Моји су сви далеко, ваљда знаш.

— И сликар?

Устајем мало нагло, птице облећу око мене, тополе, и свици, река, удаљена брда, и небо, јесење, тешко... Тмасто, додаје моја сестра. Ослањам се рукама о сто, слика се смирује, зауставља, гледам је пажљиво. Три плаве хоризонтале испресецане стаблима топола. У даљини јесен.

— Слика сам ја — кажем јој и лагано устајем од стола. Небо из позадине креће за мном.